

T. Lyurina, PhD, Professor,
Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky, Melitopol, Ukraine

PREPARATION PRIMARY SCHOOL TEACHERS BEFORE ENVIRONMENTAL CULTURE IN STUDENTS

The article highlights the preparation of future teachers of primary school to formation of ecological culture; reveals the author's position on solving definite process. The philosophical basis of ecological imperative of historical materialist conception of interaction between society and nature that gives methodological key to understanding environmental problems.

It has been revealed that effective pedagogical conditions of training of primary school teachers to the development of students' ecological culture: creation of eco-educational environment in higher education schools based on dialogic interaction of environmental performance; use of technology training of teachers to formation in younger schoolboys environmental culture in extracurricular environmental activities of students; variational update training programs; monitoring the dynamics of future teachers to formation in younger schoolchildren environmental culture.
Keywords: future teachers, younger students, ecological culture, ecological education.

Т. Люрина, канд. пед. наук, проф.

Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Мелітополь, Україна

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ К ФОРМИРОВАНИЮ У УЧАЩИХСЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

В статье рассмотрены вопросы подготовки будущих учителей начальной школы до формирования у учащихся экологической культуры; раскрыта авторскую позицию по решению указанного процесса. Философскую основу экологического императива составляет историко-материалистическая концепция взаимодействия общества и природы, дает методологический ключ к пониманию экологических проблем современности.

Выявлено, что эффективными педагогическими условиями подготовки будущих учителей начальной школы к формированию у учащихся экологической культуры являются: создание эколого-воспитательной среды в высшем учебном заведении на основе диалогического взаимодействия субъектов экологической деятельности; применение технологий подготовки будущих учителей к формированию у младших школьников экологической культуры во внеаудиторной экологической деятельности студентов; вариативное обновление учебных программ; мониторинг динамики готовности будущих учителей к формированию у младших школьников экологической культуры.

Ключевые слова: будущие учителя, младшие школьники, экологическая культура, экологическое образование.

Відомості про автора

Люрина Таніта Іванівна – Україна, Мелітополь, кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки початкової освіти, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Контактна інформація: tanita_ivanovna@mail.ru

Люрина Танита Ивановна – Україна, Мелітополь, кандидат педагогічних наук, професор, заведуючий кафедрою педагогіки начального образования Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Контактная информация: tanita_ivanovna@mail.ru

Lyurina Tanita – Ukraine, Melitopol, PhD, Professor, Head of Pedagogy of elementary education Department, Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytsky.

Contact information: tanita_ivanovna@mail.ru

УДК 37.02 : 373.1

Д. Пузіков, канд. пед. наук, доц.
Інститут педагогіки НАПН України, Київ

МОДЕЛЬ КОНСТРУЮВАННЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ОРІЄНТОВАНОГО ЗМІСТУ НАВЧАННЯ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

У статті обґрунтовано актуальність конструювання педагогами компетентісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі, доцільність виконання означеної діяльності в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи. Представлено модель конструювання компетентісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи, охарактеризовано компонентний склад означеної моделі.

Ключові слова: компетентісний підхід, компетентісно орієнтований зміст навчання і освіти, конструювання змісту навчання, внутрішньошкільна науково-методична робота, модель.

Постановка проблеми. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений у 2011 році постановою Кабінету Міністрів України визнає компетентісний підхід (разом з діяльнісним і особистісно зорієнтованим) як теоретико-методологічну основу здійснення навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах України [6]. У загальній частині означеного Державного стандарту подано визначення поняття "компетентісний підхід", інших термінів, пов'язаних з ним, а державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки, передбачені вказаним документом встановлено з урахуванням положень компетентісного підходу.

Завдяки цьому, нове покоління навчальних програм, підручників і посібників, які створюються з 2011 року на основі цього Державного стандарту відповідають вимогам компетентісного підходу, враховують компонентний склад ключових, міжпредметних і предметних компетентностей, які мають формуватися в учнів [7].

У той же час, помітна частина підручників і посібників, за якими здійснюється навчання учнів старшої школи (і які становлять основу бібліотечних фондів загальноосвітніх навчальних закладів) видана п'ять і більше років тому. З урахуванням проміжку часу від створення рукопису навчальної книги до її видання й поширення в школах, цей термін зростає до 7–10 років. Оскільки впровадження компетентісного освітнього підходу в той час лише розпочиналося, частина тогочасних підручників не повною мірою враховує його положення й вимоги. Передусім це стосується формування конкретних предметних, міжпредметних і ключових компетентностей учнів, забезпечення системних зв'язків між ними, урахування специфіки компетентісно орієнтованого навчання в профільній старшій школі. Безумовно, що вже найближчим часом навчальні заклади будуть забезпечені підручниками й методичною літературою нового покоління. Але сучасний стан навчальної літератури для старшої школи актуалізує роль методичної літе-

ратури та внутрішньошкільної науково-методичної роботи у формуванні компетентностей старшокласників.

Крім того, у межах означеного вище Державного стандарту й навчальних програм у вчителів є право вибору конкретного навчального матеріалу й завдань, організаційних форм, методів і засобів навчання й дидактичного контролю, за допомогою яких педагоги формуватимуть предметні, міжпредметні й ключові компетентності учнів. Тобто навіть нове покоління підручників не позбавить учителів права й можливості педагогічної творчості.

Зрозуміло, що конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі не є безпосереднім обов'язком учителів. Однак реалії упровадження в українських школах компетентнісного підходу до загальної середньої освіти актуалізують означене завдання, спонукають учителів до його розв'язання, яке, на нашу думку, найефективніше здійснюватиметься в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи. А вчитель, який прагне реалізувати положення компетентнісного підходу в процесі навчання в старшій школі може як конструювати, так і уточнювати компетентнісно орієнтований зміст цього навчання, планувати його втілення в означеному процесі.

Указане вище зумовлює актуальність розроблення теоретико-методичного забезпечення конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в умовах внутрішньошкільної методичної роботи, прогностичне моделювання цієї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади відбору й формування змісту освіти й навчання в загальноосвітньому навчальному закладі досліджували Ю.К. Бабанський, В.І. Бондар, С.У. Гончаренко, В.І. Загвазінський, В.В. Краєвський, Ч. Купісевич, В.С. Ледньов, І.Я. Лернер, О.І. Ляшенко, В. Оконь, І.П. Підласий, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, М.М. Скаткін, О.М. Топузов, О.В. Хурської та ін.

Теоретичні положення компетентнісного освітнього підходу, теоретико-методичні й прикладні аспекти впровадження його в навчально-виховному процесі в загальноосвітніх навчальних закладах стали предметом досліджень багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Серед них необхідно відзначити В.І. Байденка, Н.М. Бібік, І.Г. Єрмакова, О.І. Локшину, О.В. Овчарук, О.І. Пометун, Дж. Равена, О.Я. Савченко, С.Е. Трубачеву, П. Хейджера, Ю.М. Швалба та ін. У наукових працях і навчально-методичних розробках означених вище вчених вироблено концепцію, понятійно-категоріальний апарат компетентнісного підходу, розкрито та обґрунтовано структуру основних компетентностей особистості, окреслено інструментарій формування їх і оцінювання сформованості.

Внутрішньошкільну методичну (науково-методичну) роботу розглянуто в працях Н.В. Василенко, В.В. Григораш, І.П. Жерносека, Л.М. Калініної, В.С. Пікельної, М.М. Поташника та ін.

Однак проблема конструювання компетентнісного орієнтованого змісту навчання в старшій школі в системі внутрішньошкільної методичної роботи не знайшла свого цілісного вирішення у працях указаних авторів, що й зумовлює необхідність цього дослідження.

Метою статті є розкриття суті конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Завданням – обґрунтування моделі конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конструювання змісту освіти розглядають як його відбір і розподіл [3, с. 29]. З урахуванням виділеного Н.В. Кузьміною

конструктивного компоненту психологічної структури педагогічної діяльності [4, с. 95], конструювання змісту навчання варто розглядати як відбір і композицію певного навчального матеріалу, яким мають оволодіти учні, проектування діяльності вчителя (викладання) і діяльності учнів (учіння), в ході взаємопов'язаного здійснення яких відбуватиметься оволодіння ним. Стихійне конструювання структур навчальних елементів (тобто навчального матеріалу, який забезпечує оволодіння учнем елементарною одиницею знання й вміння) характерне для "будь-якої діяльності педагога, пов'язаної з навчальною інформацією", тому "завдання педагогічної науки – забезпечити науково обґрунтовану реалізацію цього процесу" [1, с. 16].

Складниками змісту освіти за компетентнісним підходом є компетентності (предметні, міжпредметні (галузеві), ключові) [5, с. 341], які мають відповідний компонентний склад (знання, уміння, навички, досвід, цінності й ставлення [6]). Виходячи з цього, конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі є процесом визначення (відбору) компонентного складу певної компетентності, яка розглядається як структурний складник змісту освіти з подальшим розподілом цих компонентів за навчальними предметами (курсами) з урахуванням вікової та предметної специфіки. Наступним кроком конструювання означеного змісту навчання є цілевідповідний розподіл указаних вище компонентів компетентності за темами (уроками) курсу з подальшим плануванням навчальної взаємодії щодо оволодіння ними (відображаються в планах-конспектах уроків).

Зазначимо, що ми досліджуємо проблему конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в організаційному та дидактичному аспектах. Однак існують інші аспекти (виховний, психолого-педагогічний, соціально-педагогічний, методичний або частково дидактичний тощо), які також можуть ураховуватися в процесі наукового вивчення й практичного вирішення означеної проблеми.

Оскільки в цьому дослідженні ми прагнемо визначити майбутній бажаний стан розвитку процесу навчання та внутрішньошкільної методичної роботи, пов'язаний зі здійсненням її суб'єктами окреслених цілей і завдань конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі, досягненням ними очікуваних результатів, то розроблена нами модель цієї діяльності має прогностичний характер. Прогностична модель

Цей характер обумовлено також тим, що компетенції особистості, які відображують "суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок у певній сфері діяльності людини" [6] перебувають у процесі історичного розвитку, змінюються. Таким чином, перед педагогічною спільнотою постійно поставатиме проблема уточнення й оновлення компетентнісно орієнтованого змісту загальної середньої освіти, змісту навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. І не лише досягнення відповідності компонентного складу компетенцій, структури й рівня сформованості ключових та інших компетентностей учнів вимогам суспільства, але й випереджального відображення їх у змісті освіти й навчання. Розв'язання цього завдання в умовах глобалізації та пришвидшення перебігу суспільних процесів змушуватиме вчених і практиків звертатися до надбав освітньо-педагогічної прогностики.

Завдяки своєму прогностичному характеру, представлена модель може розглядатися як один із засобів вирішення цієї проблеми на рівні системи внутрішньошкільної науково-методичної роботи, яка на нашу думку, створює досить сприятливі умови для здійснення конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі.

Методична робота в школі – це "цілісна, ґрунтована на досягненнях науки, передового педагогічного досвіду та конкретному аналізі навчально-виховного процесу система взаємозалежних дій і заходів, спрямованих на всебічне підвищення кваліфікації кожного вчителя до педагогічної майстерності, на розвиток і підвищення творчого потенціалу педагогічного колективу" [2, с. 14]. Науковість методичної роботи полягає в забезпеченні "відповідності системи підвищення кваліфікації вчителів сучасним науковим досягненням" [2, с. 17].

Переваги внутрішньошкільної методичної (науково-методичної) роботи щодо конструювання компетентнісного змісту навчання в старшій школі досить помітні. По-перше, наявність і відпрацьованість організаційних механізмів, форм роботи, вимог до документообігу. По-друге, відповідність означеної діяльності меті науково-методичної роботи (підвищення кваліфікації окремих учителів, так і педагогічного колективу в цілому). По-третє, можливість обміну необхідною інформацією з іншими школами, поширення методичного досвіду за допомогою представників методичного кабінету (науково-методичного центру). По-четверте, можливість залучення до науково-методичної роботи навчального закладу як окремих учених, так і цілих наукових колективів (установ).

Зрештою, відпрацювання механізмів конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в системі внутрішньошкільної науково-методичної роботи сприятиме її вдосконаленню й подальшому розвитку.

Діяльність педагогів з конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в системі внутрішньошкільної методичної роботи є науково-методичною, але має виражене прикладне значення. Тому створення, апробація, коригування і впрова-

дження методичних розробок уроків, за допомогою яких вчитель здійснюватиме формування компетентностей учнів відповідно до їх визначеного компонентного складу (знань, умінь, навичок тощо) розглядається як необхідне логічне завершення означеної діяльності.

Варто також відзначити, що запропонована модель означеної діяльності може стати теоретико-методичною основою для здійснення педагогічним колективом загальноосвітнього навчального закладу дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського або регіонального рівнів, дослідження ним науково-методичної проблеми, організації дослідно-експериментальної роботи в його методичних об'єднаннях (кафедрах).

Аналіз наукової й науково-методичної літератури дав нам змогу виділити шість структурних компонентів прогностичної моделі конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі. До них належать такі компоненти: цільовий, організаційний, методичний, процесуальний, результативний, оцінювально-коригувальний.

Зауважимо, що наведений нижче опис моделі конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі ілюструє означений процес щодо формування окремої ключової компетентності учнів. Це зроблено для полегшення сприймання інформації. Однак модель дає змогу здійснювати цю діяльність не лише покомпонентно, але й системно: одночасно охопити процесом конструювання всі ключові, міжпредметні й предметні компетентності учнів. Утім, зауважимо, що таке її застосування буде обмежено можливостями науково-методичної роботи в окремому навчальному закладі.

Структурну схему означеної моделі представлено на рисунку.

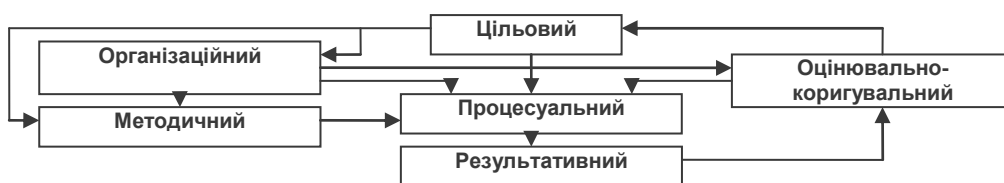

Рис. 1. Схема моделі конструювання компетентнісно зорієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі

Розглянемо компонентний склад означеної моделі.

Цільовий компонент моделі включає сукупність цілей і завдань конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі.

Найзагальнішою метою означеної діяльності є впровадження положень компетентнісного освітнього підходу в процес навчання в загальноосвітньому навчальному закладі шляхом конструювання змісту навчання, пов'язаного з формуванням компетентностей учнів.

Реалізація вказаної мети у внутрішньошкільній методичній роботі має супроводжуватися досягненням таких загальних цілей:

- зростанням рівня професійної, методологічної і методичної компетентностей учителів навчального закладу;
- здійсненням розвитку науково-методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі;
- оптимізації процесу навчання старшокласників відповідних навчальних предметів.

До основних завдань конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі необхідно віднести такі:

- розподілення обов'язків і координування діяльності вчителів у процесі виконання вказаної вище діяльності;

- пошук представниками творчих груп педагогів наукової і науково-методичної літератури з проблематики формування певної ключової компетентності особистості, передбаченої Держаним стандартом базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.);

- аналіз представниками творчих груп педагогів означеної літератури на предмет визначення: поняття відповідної ключової компетентності особистості, її структури (складників), шляхів і засобів її формування в учнів старшої школи;

- уточнення представниками творчих груп педагогів дефініції поняття й структури (компонентного складу) відповідної ключової компетентності на основі її визначень і варіантів структури, наведених у проаналізованих наукових джерелах;

- виділення представниками творчих груп педагогів особливостей формування вказаної ключової компетентності (її складників) в учнів старшої школи в процесі навчання різних предметів (курсів) на основі проаналізованих літературних джерел;

- визначення представниками кафедр (методичних об'єднань) компетентнісно орієнтованого змісту навчання (аналіз навчальної програми, підручників, посібників, планів-конспектів уроків задля виділення змісту навчаль-

ного матеріалу, на основі якого здійснюватиметься формування складників певної ключової компетентності учнів у процесі навчання відповідного предмета;

- встановлення вчителями відповідності між змістом освіти і навчання, віднесенням до окремих уроків і конкретними складниками ключової компетентності учнів (знаннями, вміннями, навичками, досвідом, цінностями й ставленнями), які формуватимуться в процесі проведення цих навчальних занять; окреслення поурочних завдань (і очікуваних результатів) формування компетентності учня; визначення (підготовка) відповідних текстових матеріалів, які містять знання про певні об'єкти (системи, процеси, явища), необхідні для формування компетентності учня, питань і завдань для закріплення цих знань, формування в учня ціннісних ставлень, вмінь і навичок, досвіду відповідної діяльності, завдань для перевірки сформованості в нього складників компетентності);

- закріплення вчителем компетентнісно орієнтованого змісту навчання в планах-конспектах конкретних уроків: визначення завдань уроку, пов'язаних з формуванням складників компетентності учнів, утілення означених складників (наприклад, знань) у змісті навчального матеріалу, відображення процесу формування цих складників у етапах навчальної діяльності учнів на уроці, відповідних контрольних завданнях;

- визначення й відображення вчителем у плані-конспекті уроку шляхів і засобів формування складників певної компетентності учнів у процесі навчання (форми організації навчальної діяльності учнів на занятті, методи й прийоми, засоби навчання, форми й методи контролю проміжних результатів);

- визначення та обґрунтування, відображення вчителем у плані-конспекті уроку шляхів і засобів оцінювання сформованості вказаної компетентності учнів (її компонентного складу) в процесі навчання певного навчального предмета;

- оформлення й оприлюднення цих методичних розробок уроків.

Означені цілі й завдання можуть доповнюватися педагогами конкретного загальноосвітнього навчального закладу.

Організаційний компонент охоплює організаційну структуру конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі. На нашу думку, у означеній діяльності доцільно сполучати роботу як постійних (науково-методична рада, кафедри, методичні об'єднання тощо), так і тимчасових колективів учителів (творчі групи).

Пошук і опрацювання наукової літератури, уточнення дефініції та компонентного складу ключової компетентності, визначення особливостей формування її в учнів старшої школи в процесі навчання різних предметів (курсів), розроблення інструментарію оцінювання її сформованості в учнів доцільніше здійснювати в творчих групах.

Визначення компетентнісно орієнтованого змісту навчання (на основі аналізу навчальних програм, підручників, посібників тощо), встановлення відповідності між елементами навчального матеріалу окремих тем (уроків) і складниками компетентності (знаннями, вміннями, навичками, досвідом, цінностями), обговорення шляхів і засобів формування та оцінювання сформованості ключової компетентності учнів доцільно здійснювати на засіданнях кафедр (методичних об'єднань).

Нарешті, обговорення й затвердження уточненої дефініції поняття та компонентного складу ключової компетентності, методичних розробок уроків щодо формування її у процесі навчання відповідного предмета (курсу), а також коригування їх здійснюватиметься на засіданнях науково-методичної ради навчального закладу.

Методичний компонент моделі включає сукупність методів і засобів, які застосовуватимуться з метою конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі. До цих методів можна віднести *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, моделювання тощо, які застосовуватимуться для уточнення поняття й компонентного складу ключової компетентності, встановлення відповідності між складниками компетентності та елементами навчального матеріалу з окремих тем (уроків) тощо); *емпіричні* (аналіз літературних джерел, анкетне опитування, тести та інші методи оцінювання, педагогічний експеримент тощо, за допомогою яких відбуватиметься збір необхідних даних, апробація й оцінювання результативності методичних розробок уроків щодо формування певної ключової компетентності учнів у процесі навчання відповідного предмета (курсу); *методи математичної статистики*, які застосовуватимуться для статистичного обґрунтування ефективності апробованих методичних розробок.

Процесуальний компонент моделі включає послідовні етапи конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в системі внутрішньошкільній науково-методичній роботі. Розглянемо здійснення їх щодо формування окремої ключової компетентності старшокласників, передбаченої чинним Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти, наприклад, наприклад, комунікативної.

1. Упродовж *підготовчого* етапу відбувається планування й організація діяльності вчителів щодо конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі. На початку діяльності вчителів щодо означеного конструювання проводяться педагогічні читання або науково-методичний семінар з проблематики компетентнісного освітнього підходу, формування комунікативної компетентності старшокласників. До цих методичних заходів залучаються науковці, причетні до вказаної проблематики.

Проводиться розширене засідання науково-методичної ради (в разі відсутності її – педагогічної ради) навчального закладу, на якому створюють творчу групу педагогів (обов'язково представництво кожної кафедри чи об'єднання), яка аналізуватиме наукові джерела з проблеми, здійснюють визначення й розподіл завдань між її учасниками (табл. 1).

2. У ході *аналітичного* етапу відбувається пошук і аналіз учителями наукової літератури з метою виділення представлених у ній дефініцій, уявлень про компонентний склад і процес формування компетентності (табл. 2).

3. Упродовж *моделювально-планувального* етапу представники творчої групи узагальнюють указану вище інформацію, уточнюють дефініцію й компонентний склад компетентності (табл. 3), визначають загальні етапи, організаційні форми, методи й засоби її формування й оцінювання.

Після цього проводиться науково-методичний семінар, присвячений формуванню комунікативної компетентності в старшій школі, в ході якого представники кафедр (методичних об'єднань) ознайомлюються з означеними результатами, визначають завдання формування комунікативної компетентності в процесі навчання відповідних предметів (курсів). На засіданнях кафедр проводиться аналіз результатів діяльності творчої групи, здійснюються додаткові педагогічні читання, кожен учитель, який викладає в старших класах визначає зміст навчального матеріалу (за навчальними програмами, підручниками), за допомогою якого можна формувати й перевіряти сформованість компонентів комунікативної компетентності на конкретних уроках,

уточнює організаційні форми, методи й засоби навчання, які він застосовуватиме для цього (таблиця 4).

Кафедри (методичні об'єднання) уточнюють і узгоджують свої методичні розробки. Далі їх представники узгоджують ці розробки з представниками творчої групи з метою уникнення "білих плям" і зайвих дублювань у формуванні компонентів комунікативної компетентності старшокласників.

Після цього вчителі уточнюють свої плани-конспекти уроків, уносять до них сконструйовані елементи компетентісно зорієнтованого змісту навчання (таблиця 5). Таким чином, вони створюють методичні розробки щодо формування комунікативної компетентності в процесі навчання старшокласників відповідно до предмета (курсу).

Таблиця 1

Завдання роботи учасників творчої групи педагогів щодо аналізу наукових джерел, присвячених формування комунікативної компетентності старшокласників

№ з/п	ПІБ учителя, категорія, звання, кафедра (об'єднання)	Завдання (шукати, проаналізувати, охарактеризувати, визначити, систематизувати)	Термін виконання	Форма подання результатів
1.				
2.				
...				

Таблиця 2

Представлення поняття, компонентного складу й процесу формування комунікативної компетентності старшокласників у науковій і науково-методичній літературі

№ з/п	Автор	Назва джерела	Рік видання	Дефініція й компонентний склад компетентності старшокласників, хід (етапи), специфіка і засоби її формування й контролю в процесі навчання учнів устаршій школі
1.				
2.				
...				

Таблиця 3

Компонентний склад, засоби формування й оцінювання комунікативної компетентності учнів, визначені творчою групою

№ з/п	Компоненти [5, с. 334]	Складники	Шифр	Навч. предмети (курси)	Формування		Контроль (форми, засоби)
					Організ. форми	Методи й засоби	
1.	Ціннісно-мотиваційний	ціннісне ставлення до	ЦМ1				
		прагнення до	ЦМ2				
					
2.	Когнітивний	знання про	К1				
					
					
3.	Операційно-поведінковий	вміння	ОП1				
		навички	ОП2				
		досвід	ОП3				
					

Таблиця 4

Зміст навчання, засоби формування й оцінювання комунікативної компетентності учнів, визначені вчителями кафедр (об'єднань)

№ з/п	Шифр компонента	Навч. предмет (курс)	Тема, назва уроку	Зміст навчальн. матеріалу	Формування		Контроль (форми, засоби)
					Організ. форми	Методи й засоби	
1.	ЦМ1						
2.	К2						
3.	ОП3						
...	...						

Таблиця 5

Відображення в плані-конспекті уроку вчителя формування складників комунікативної компетентності учнів

№ з/п	Складники компетентності, які формуються	Навч. матеріал уроку, на основі якого формується складник	Методи, засоби формування складника компетентності	Методи, засоби контролю за сформованістю складника
1.	ЦМ2			
2.	ДП3			
...	...			

Представники кафедр (методичних об'єднань) розробляють спільно з педагогами творчої групи інструментарій комплексного (з усіх навчальних предметів) оцінювання сформованості комунікативної компетентності старшокласників. Науково-методична рада навчального закладу розглядає і затверджує методичні розробки уроків учителів та інструментарій оцінювання.

Далі проводиться контрольний зріз сформованості компетентності, проводиться аналіз результатів.

Етап *реалізації* передбачає цілеспрямоване формування комунікативної компетентності учнів у процесі на-

вчання старшокласників відповідного предмета (курсу). Учителі реалізують створені ними методичні розробки.

Останнім є *оцінювально-коригувальний* етап. Він розпочинається підсумковим зрізом сформованості комунікативної компетентності учнів старших класів за результатами реалізації створених учителями методичних розробок уроків. Результати зрізу аналізують і узагальнюють представники кафедр (об'єднань), творчої групи педагогів. На основі цих результатів науково-методична рада навчального закладу приймає рішення про коригування уточненого компонентного складу ком-

петентності, розроблених учителями методичних розробок щодо її формування в процесі навчання, тобто коригування компетентнісно зорієнтованого змісту навчання в старшій школі.

Результативний компонент охоплює такі результати діяльності:

- створення оптимальних методичних умов формування компетентностей старшокласників шляхом цілеспрямованого впровадження положень компетентнісного освітнього підходу;

- розвиток внутрішньошкільної науково-методичної роботи; зростання рівня професійної і методичної компетентностей учителів навчального закладу завдяки глибшому оволодінню ними теорією й методологією компетентнісного освітнього підходу (по-перше, в ході уточнення ними визначення поняття певної ключової компетентності, варіантів її компонентного складу; по-друге, розроблення, апробації й впровадження методичних розробок щодо формування цієї ключової компетентності в процесі навчання відповідного предмета (курсу);

- виникнення нових перспектив щодо розвитку методики навчання відповідних навчальних предметів завдяки залученню теоретичних здобутків та інструментарію компетентнісного освітнього підходу.

Оцінювально-коригувальний компонент передбачає засоби й заходи з аналізу й оцінювання результатів конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі загальноосвітнього навчального закладу (уточненого компонентного складу компетентності, методичних розробок уроків щодо формування цієї ключової компетентності в процесі навчання відповідного предмета (курсу). Оцінюванню підлягають як результати конструювання (науково-методичні розробки), так і результати впровадження й застосування їх в процесі навчання старшокласників (рівень сформованості відповідної ключової компетентності учнів).

Підставою коригування компонентного складу компетентності й відповідних методичних розробок може стати: по-перше, затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти нового покоління, нових навчальних програм; по-друге, зростання поточних вимог до рівня розвитку компетентності учня, які фіксуються на основі аналізу наукової і науково-методичної літератури, виступів учених і громадських діячів у засобах масової інформації тощо; по-третє, невідповідність результатів формування компетентності учнів очікуванню. Остання підстава фіксується за допомогою відповідного інструментарію оцінювання поточного й підсумкового стану сформованості компетентності учнів, який розробляється вчителями.

Реалізація цієї моделі в різних загальноосвітніх навчальних закладах може призвести до виникнення сочень уточнених дефініцій поняття і варіантів компонентного складу певної ключової компетентності, створення багатьох методичних розробок уроків, спрямованих на формування їх в процесі навчання відповідного предмета (курсу). Однак таке розмаїття не матиме негативного впливу на результати навчання, оскільки інваріантний компонентний склад і необхідний рівень сформованості відповідної ключової компетентності учня закладатиметься в Державному стандарті й навчальних програмах. А варіанти компонентного складу і відповідні методичні розробки уроків, спрямовані на формування певної ключової компетентності учнів, створені педагогами конкретних загальноосвітніх навчальних закладів сприятимуть урахуванню в цьому процесі суттєвих умов життєдіяльності громади й школи, учнівського колективу. Особливо, якщо певні ключові компетентності повністю спів-

падатимуть з профілем загальноосвітнього навчального закладу (формування громадянської компетентності учнів юридичного ліцею).

Крім того, конструювання матиме вагомий позитивний наслідок, які полягатимуть у стимулюванні розвитку внутрішньошкільної науково-методичної роботи, професійної компетентності й майстерності вчителів.

Висновки. Сучасний стан упровадження компетентнісного освітнього підходу актуалізує діяльність педагогів з конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі, тобто визначення (відбору) компонентного складу відповідних компетентностей, які розглядаються як складники змісту освіти з подальшим розподілом цих компонентів за навчальними предметами (курсами), темами (уроками) курсу з подальшим плануванням навчальної взаємодії щодо оволодіння ними (відображаються в планах-конспектах уроків).

Оптимальні умови для здійснення вчителями означеної діяльності створює внутрішньошкільна науково-методична робота. З метою теоретико-методичного забезпечення конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі у внутрішньошкільній науково-методичній роботі створено відповідну модель, у якій виділено шість структурних компонентів, а саме: цільовий, організаційний, методичний, процесуальний, результативний, оцінювально-коригувальний.

Застосування означеної моделі має забезпечити такі результати: створення оптимальних методичних умов формування компетентностей учнів старшої школи; розвиток внутрішньошкільної науково-методичної роботи; зростання рівня професійної і методичної компетентностей учителів навчального закладу завдяки глибшому оволодінню ними теорією й методологією компетентнісного освітнього підходу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням особливостей конструювання компетентнісно орієнтованого змісту навчання в старшій школі в умовах її реформування, визначенням специфіки конструювання означеного змісту навчання з урахуванням випереджального відображення вимог суспільства до системи компетентностей учнів за допомогою методів освітньо-педагогічної прогностики.

Список використаних джерел

1. Баранова Н.А. Конструирование содержания непрерывного образования с использованием экспертной системы: монография / Н.А. Баранова. – Ижевск, 2008. – 126 с.
2. Василенко Н.В. Науково-методична робота в школі / Н.В. Василенко. – Х: Вид. група "Основа", 2013. – 176 с.
3. Зорина Л.Я. Дидактические ориентиры к отбору содержания образования по основам теории / Л.Я. Зорина // Новые исследования в педагогических науках. – 1979. – № 2. – С. 29 – 31.
4. Кузьмина Н.В. Педагог как организатор педагогического воздействия / Н.В. Кузьмина // Основы вузовской педагогики. – Л.: ЛГУ, 1972. – С. 84–102.
5. Пометун О.І. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири сучасної школи / О.І. Пометун // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матер. методол. семінару. – К.: Педагогічна думка, 2009. – С. 332 – 344.
6. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. Кабінет Міністрів України; Постанова, Стандарт, План [...] від 23.11.2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011>. – Назва з екрану.
7. Про зміст загальної середньої освіти: Науково-аналітична доповідь / За ред. В.Г. Кременя. – К.: НАПН України, 2015. – 118 с.

References

1. Baranova N.A. Konstruirovaniye soderzhaniya nepreryvnogo obrazovaniya s ispol'zovaniem jekspertnoj sistemy: monografija / N.A. Baranova. – Izhevsk, 2008. – 126 s.
2. Vasylenko N.V. Naukovo-metodychna robota v shkoli / N.V. Vasylenko. – Kh: Vyd. hrupa "Osnova", 2013. – 176 s.
3. Zorina L.Ja. Didakticheskie orientiry k otboru soderzhaniya obrazovaniya po osnovam teorii / L.Ja. Zorina // Novye issledovanija v pedagogicheskikh naukah. – 1979. – # 2. – S. 29 – 31.
4. Kuz'mina N.V. Pedagog kak organizator pedagogicheskogo vozdejstvija / N.V. Kuz'mina // Osnovy vuzovskoj pedagogiki. – L.: LGU, 1972. – S. 84 – 102.

5. Pometun O.I. Rozvytok kompetentnisnogo pidkholu: stratehichni oryentiry suchasnoi shkoly / O.I. Pometun // Realizatsiia yevropeiskoho dosvidu kompetentnisnogo pidkholu u vyshchyi shkoli Ukrainy : mater. metodol. seminaru. – K. : Pedahohichna dumka, 2009. – S. 332–344.

6. Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity. Kabinet Ministriv Ukrainy; Postanova, Standart, Plan [...] vid

23.11.2011 r. # 1392 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon0.rada.gov.ua/iaws/show/1392-2011>. – Nazva z ekranu.

7. Pro zmist zahalnoi serednoi osvity: Naukovo-analitychna dopovid / Za red. V.H. Kremenia. – K. : NAPN Ukrainy, 2015. – 118 s.

Надішла до редколегії 07.11.16

D. Puzikov, PhD, Associate Professor
Institute of Pedagogy of NAES of Ukrain, Kiev, Ukraine

A MODEL OF DESIGNING THE COMPETENCE-BASED LEARNING CONTENT AT HIGH SCHOOL

The current state of implementing the competence-based educational approach actualizes the activity of teachers in designing the competence oriented learning content in high school. They include determination (selection) of the components of the respective competencies which are considered as the components of educational content, followed by the distribution of components for the subjects (courses), themes (lessons) of the course with the further planning of educational interaction on mastering them (shown in the outlines for lessons). The optimal conditions for the abovementioned teachers' activities are ensured by the intraschool scientific and methodological work. In order to provide theoretical and methodological design of the competence oriented learning content in high school, an appropriate model was developed in the intraschool scientific and methodological work; it identified six structural components, namely purposeful, organizational, methodological, procedural, effective, evaluative-adjustment ones. The use of the designated model should provide the following results: the creation of optimal methodological conditions for the formation of the competencies of the high school students; development of intraschool scientific and technical work; improvement of the professional and methodological competence of teachers of the institution through a better mastery of the theory and methodology of competence-based educational approach.

The prospects for the further research are related to the study on the defined features of the considered learning content taking into consideration the advanced display of the demands of society to the students' competencies by means of the educational prognostication methods.

Keywords: competence-based approach, competence-oriented education and training content, designing learning content, intraschool scientific and methodological work, model.

Д. Пузиков, канд. пед. наук, доц.
Институт педагогики НАПН Украины, Киев, Украина

МОДЕЛЬ КОНСТРУИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ ОРИЕНТИРОВАННОГО СОДЕРЖАНИЯ ОБУЧЕНИЯ В СТАРШЕЙ ШКОЛЕ

В статье обосновано актуальность конструирования педагогами компетентности ориентированного содержания обучения в старшей школе, целесообразность выполнения обозначенной деятельности в системе внутришкольной научно-методической работы. Представлена модель конструирования компетентности ориентированного содержания в старшей школе в системе внутришкольной научно-методической работы, охарактеризован компонентный состав указанной модели.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентности ориентированное содержание обучения и образования, конструирование содержания обучения, научно-методическая работа в школе.

Відомості про автора

Пузиков Дмитро Олегович – Україна, м. Київ, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України

Контактна інформація: +38044 481 37 54, dmitp@ukr.net

Пузиков Дмитрий Олегович – Украина, г. Киев, кандидат педагогических наук, доцент, заведующий отделом инноваций и стратегий развития образования Института педагогики НАПН Украины

Контактная информация: +38044 481 37 54, dmitp@ukr.net

Puzikov Dmytro Olehovych – Ukraine, Kiev, Ph. D., Associate Professor, Head of Department of Innovation and Development's Strategies of Education Institute of Pedagogy of the NAEPS of Ukraine

Contact information: +38044 481 37 54, dmitp@ukr.net

УДК 378 (477)“19/20”

Н. Терентьєва, д-р пед. наук, доц.
Чернігівський національний педагогічний університету імені Т.Г.Шевченка, Чернігів

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НОВИХ ВЕКТОРІВ

Стаття висвітлює основні результати докторського дослідження, які полягають в окресленні теоретичних основ дослідження тенденцій розвитку університетської освіти; розробленні класифікації тенденцій розвитку університетської освіти за різними ознаками (за регіоном розповсюдження; за рівнем встановлення пріоритетів розвитку та впровадженням (виокремленням) у процесі стратегічного планування і соціально-економічного розвитку; за часовою тривалістю; за наслідками, які можна оцінити; за характерними ознаками; за динамікою прояву; за ступенем підпорядкованості; за ступенем прояву); зазначенні тенденцій розвитку з урахуванням змін Другої академічної революції на рівні мегатенденцій, субтенденцій та локальних тенденцій; визначенні векторних напрямів розвитку університетської освіти України (ноосферизації, соціальної відповідальності, трансграничності, політизації, інституціоналізації, консолідації та комерціалізації й конкуренції); окреслено український вектор розвитку університетської освіти.

Ключові слова: вища освіта, університетська освіта, тенденції, тенденції розвитку, Друга академічна революція, український вектор у розвитку університетської освіти.

Актуальність теми. Сучасні соціально-економічні тенденції викликають необхідність осмислення та аналізу особливостей суспільно-економічного стану України, розробки стратегії розвитку країни з урахуванням того факту, що освіта є одним з видів економічної діяльності. Інтенсивний розвиток ринкових відносин та процеси світової глобалізації, як багатогранні цивілізаційні явища, визначають розвиток університетської

освіти епохи Другої академічної революції (друга половина ХХ – дотепер), що характеризується створенням інтегрованого підприємницького університету, який поєднує науково-дослідницьку та інноваційно-підприємницьку діяльність (наука + освіта + інновації + промисловість + уряд) й потребує дослідження та прогнозування не на рівні окремих явищ чи фактів, а тенденції, як узагальнених векторних характеристик, при-